

O novinároch tridsať trikrát inak alebo problém porovnávania neporovnateľného

Marína Urbániková

David H. Weaver a Lars Willnat: *The global journalist in the 21st century*. New York: Routledge 2012. 596 s.

Výskumy zamerané na socio-profesionálnu skupinu novinárov sa v priebehu uplynulých desaťročí stali štandardnou súčasťou poľa mediálnych štúdií. Väčšinou sú koncipované ako národné analýzy, ktoré majú jednorazový charakter, v lepšom prípade majú výskumníci na čo nadväzovať a komparujú aktuálny stav s výsledkami predchádzajúcich výskumov v danej krajine, no a v optimálnom (i keď nie veľmi častom) prípade sa pokúšajú o medzinárodné porovnanie. David Weaver a Lars Willnat, editori knihy *The global journalist in the 21st century*, vykonali zásadnú prácu pátračov, zberačov a triedičov, a v jednom zväzku predstavili odbornej verejnosti kolekciu národných štúdií z tridsiatich troch krajín. V závere sa na základe robustného empirického materiálu pokúšajú o medzinárodné porovnanie a hľadajú odpoveď na klasickú otázku, či sa charakteristiky, predstavy a postoje novinárov z celého sveta postupom času zblížujú, alebo medzi nimi stále pretrvávajú rozdiely dané historickými, kultúrnymi, sociálnymi či politickými odlišnosťami jednotlivých krajín a regiónov. Pre všetkých záujemcov o túto tému je kniha *The global journalist in the 21st century* povinným prírastkom do knižnice, i keď je nutné hneď v úvode

poznamenať, že žiadny prelom nepredstavuje, a to ani z hľadiska použitej metódy, ani z hľadiska teoretických východísk, ani z hľadiska záverov.

Weaver s Willnatom vychádzajú z hypotézy, že sociodemografické charakteristiky novinárov, ich pracovné podmienky a profesionálne postoje súvisia s tým, akým spôsobom vykonávajú v jednotlivých oblastiach sveta svoju prácu (o čom a ako informujú), čo zase súvisí s formovaním verejnej mienky. Zaujímajú ich, do akej miery sa postupom času formuje univerzálne, globálne poňatie žurnalistickej práce, inými slovami, do akej miery vzniká akýsi model „globálneho novinára“. Autori môžu porovnávať výsledky nielen na medzinárodnej osi, ale i na osi časovej, keďže Weaver editoval i prvú kolekciu štúdií o novinároch, ktorá vyšla ešte v roku 1998. Ako sa vyrovnali so stanoveným cieľom a čo prináša ich kniha záujemcom o oblasť výskumu novinárov a žurnalistickej profesie?

Hneď od prvých strán je jasne zreteľné kvantitatívne metodologické východisko. Editori sa nezdržiavajú teoretickou expozíciou a namiesto toho sumarizujú základné fakty o výskumnom súbore, či lepšie povedané výskumných súboroch. Na takmer šesťsto stranách zhromaždili empirické údaje o viac než 29 000 novinároch z 33 krajín – ako píšú, do knihy zaradili všetky reprezentatívne empirické kvantitatívne výskumy zamerané na novinárov, o ktorých sa dozvedeli. Bohato zastúpená je Európa, kde však chýba Česká republika i Slovensko (ide hneď o 14 krajín: Belgicko – resp. len Flandry, Veľká Británia, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Maďarsko, Holandsko, Poľsko, Rusko, Slovinsko, Španielsko, Švédsko a Švajčiarsko), s odstupom nasleduje Ázia (8 krajín: Čína, Hong Kong, Indonézia, Japonsko, Južná Kórea, Malajzia, Singapur a Taiwan), Južná Amerika (Brazília, Čile, Kolumbia), krajiny Blízkeho Východu (Izrael a Spojené arabské emiráty), nechýba ani Austrália,

Nový Zéland, Spojené štáty americké a Kanada (tú ale reprezentuje len Quebec, jedna z provincií). Naopak, ani jedného zástupcu nemá Afrika. Kniha okrem toho obsahuje sekciu o komparatívnych výskumoch novinárov, ktorej dominuje veľmi zaujímavý príspevok Thomasa Hanitzscha a jeho kolegov, ktorí v rámci projektu *Worlds of Journalism* porovnávajú žurnalistov hneď z osemnástich štátov.

S výnimkou poslednej zmienenej kapitoly je kniha koncipovaná ako súhrn samostatných štúdií z jednotlivých krajín (v niektorých prípadoch ani nejde o celé krajiny, ale len o vybranú oblasť), čo znamená, že výskumný dizajn nebol dopredu konzultovaný ani harmonizovaný. Výskumy prebiehali medzi rokmi 1996 až 2011, čiže časť z nich je pomerne zastaraná a pochádza z obdobia pred ekonomickou krízou, ktorá výrazným spôsobom ovplyvnila žurnalistické pole i jeho aktérov. Okrem toho, dáta za jednotlivé krajiny boli zbierané rôznym spôsobom (formou osobných rozhovorov, bez asistencie anketára, poštou, telefonicky či on-line). Štúdie sa líšia i spôsobom výberu vzorky, a chýba aj zhoda v tom, kto je vlastne považovaný za novinára. Od čias, kedy Johnstone, Slawski a Bowman (1976) prvýkrát systematicky skúmali amerických novinárov, sa toho síce v obsahovom zameraní obdobných štúdií priveľa nezmenilo (pozornosť sa okrem klasických socio-demografických charakteristík upiera predovšetkým na pracovné podmienky novinárov, ich predstavy o profesionálnych rolách a ich etické postoje), no problémom je, že jednotliví výskumníci volili odlišné znenie otázok, odlišné batérie a odlišné nastavenie škál. Berúc do úvahy všetky tieto metodologické rozdiely, vzniká pochybnosť, do akej miery možno výsledky národných štúdií porovnávať.

Autori síce upozorňujú na problematiku komparácie, no napriek tomu tvrdia, že porovnanie novinárov v základných oblastiach (demografia, vzdelanie, socializácia, pracovné podmienky a profesionálne

postoje) predsa len možné je. V závere zhŕňajú hlavné výsledky všetkých štúdií do prehľadných tabuliek a na základe týchto dát konštatujú, že rozdiely medzi jednotlivými krajinami sú stále veľké a existuje len málo náznakov, že by vznikala zdieľaná „kultúra globálnej žurnalistiky“ (s. 545). Samotná záverečná kapitola je skôr sklamaním, a to z troch dôvodov. V prvom rade, autori len sumarizujú, čo už bolo uvedené v predchádzajúcich kapitolách, a nepokúšajú sa ísť „za“ dáta a poskytnúť ich hlbšiu (a teoreticky lepšie ukotvenú) analýzu a interpretáciu. Lepšie rozpracovaný by mohol byť i pokus o vysvetlenie zistených rozdielov, ktorý by si zaslúžil aj podrobnejšiu úvahu než strohé konštatovanie, že za ne môžu odlišnosti na úrovni mediálneho systému, politického systému, kultúry či histórie. Okrem toho, keď už je záver postavený prevažne empiricky, chýba pokus o komparáciu výsledkov s dátami z prvého vydania knihy z roku 1998.

Tretia námietka, ktorú považujeme za najzávažnejšiu, spočíva v tom, že autori sa snažia silou mocou porovnávať neporovnateľné. Bez výraznejšieho varovania vedľa seba stavajú výsledky štúdií, ktoré boli robené odlišnou technikou zberu dát, v odlišnom čase, na odlišne definovaných populáciách a odlišne vybraných vzorkách. Výsledky porovnávajú i napriek tomu, že otázky boli v rôznych štúdiách formulované inak, respondenti dostávali na výber odlišné odpovede a mieru svojho súhlasu vyjadrovali na odlišne postavených škálach. V tabuľkách chýba i jasné označenie, z ktorých výskumov boli dáta prevzaté (niektoré krajiny sa v knihe objavili dvakrát, ako samostatná štúdia i ako súčasť komparatívnej štúdie Hanitzscha a kol.) a aké bolo znenie pôvodných otázok. Ešte väčším problémom je fakt, že v rôznych štúdiách boli výsledky prezentované odlišným spôsobom: napríklad škály súhlasu mali nielen rozdielny počet bodov, ale výskumníci sa líšili i v tom, či vo svojich kapitolách

uvádzali vo výsledkoch len krajnú pozíciu („výrazne súhlasím“), alebo výsledky rekódovali na kategórie súhlas/nesúhlas (čiže zlúčili možnosti „skôr súhlasím“ a „výrazne súhlasím“). Percentuálne údaje v záverečných sumarizujúcich tabuľkách Weavera a Willnata sú postavené na krajnej pozícii, pričom nie je jasné, či si autori od výskumníkov, ktorí vo svojich kapitolách volili rekódovanie (zlučovanie dvoch či viacerých pozícií), vypýtali pôvodné súbory dát, alebo akým spôsobom sa k týmto údajom dostali.

Najväčšie rozpaky ale vzbudzujú faktické nepresnosti, ktoré sa v tabuľkách objavujú. Výsledky štúdií o novinároch vo Flandrách a Quebecu sú prezentované pod označením „Belgicko“ a „Kanada“. Pozorný čitateľ si okrem toho všimne, že časť „markantných rozdielov“, ktoré autori odhalili, je založená na prostej chybe pri prepise dát do tabuľky. Príkladom môže byť skúmanie spokojnosti novinárov (s. 533): porovnáva sa podiel respondentov, ktorí uviedli, že sú so svojím zamestnaním „veľmi spokojní“, pričom najvyšší podiel, až 84 %, dosahujú fínski novinári. Ak sa ale pozrieme na výsledky fínskej štúdie, zistíme, že ide o podiel novinárov, ktorí uviedli, že sú veľmi spokojní a skôr spokojní (tj. ide o sčítanie dvoch kategórií). V oblasti skúmania žurnalistických rolí zase upútajú výsledky dánskych novinárov, z ktorých by len 2 % malo považovať za veľmi dôležité rýchlo informovať publikum (s. 537), čo je najmenší podiel zo všetkých krajín. V dánskej štúdii sa spomína rovnaký číselný údaj, nejde však o podiel, ale priemerné skóre, ktoré tejto položke prisúdili respondenti na škále dôležitosti od 0 do 3. To znamená, že dánski novinári prisudzujú tejto role skôr vyššiu dôležitosť. Takýmto spôsobom by sme sa dalo pokračovať i ďalej.

Inými slovami, Weaver s Willnatom síce došli k záveru, že medzi novinármi z rôznych krajín existujú pretrvávajúce rozdiely v oblasti ich pracovných podmienok i vo vnímaní žurnalistických rolí, no

vzhľadom na to, že porovnávali natoľko odlišné dáta získané natoľko odlišnými spôsobom, by bolo skôr zázrakom, keby sa im podarilo odhaliť výraznejšie podobnosti. V tomto smere možno za smerodajnejšie považovať výsledky komparatívneho výskumu Hanitzscha a jeho kolegov (kapitola 35), ktorí rozдали novinárom z osemnástich krajín ten istý dotazník a zistili, že ich profesionálne postoje sa v mnohom zhodujú.

Ak by sme mali použiť metaforu, dalo by sa snáď povedať, že autori namiesto jednej patchworkovej deky predložili publiku tridsaťtri samostatných prikrývk rôznych farieb, strihov a veľkostí. Inými slovami, kniha je zaujímavá ako bohatý zdroj informácií o novinároch z rôznych krajín, no jej záver a hlavnú tézu o pretrvávajúcich hlbokých rozdieloch nemožno brať s plnou vážnosťou. Napriek tomu môže slúžiť ako inšpirácia pre výskum českých či slovenských novinárov – zostáva len dúfať, že ďalšie vydanie bude o tieto dve štúdie bohatšie.

Literatúra:

Johnstone, John W. C. – Slawski, Edward J. – Bowman, William W. 1976. *The News People: A Sociological Portrait of American Journalists and Their Work*. Chicago: University of Illinois Press.